

A neutrínó

Kiss Miklós PhD
Gyöngyösi Berze Nagy János Gimnázium

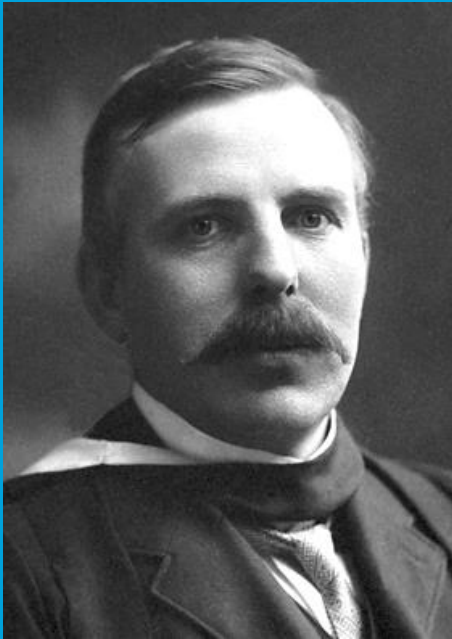
11. Berze Természettudományos Önképzőköri Tábor
Mátraszentistván 2018. 07. 9-13.

Néhány évszám

Röntgensugárzás:	1895 W. K. Röntgen
Radioaktivitás U	1896 H. Becquerel (1903 Nobel-díj)
Po, Ra	1897 M. Curie
Elektron:	1897 J. J. Thomson
Atommag:	1909 E. Rutherford
Pozitron	1932 Andersen
Neutron	1933 J. Chadwick
p – n atommag	1933 W. Heisenberg

Rutherford

(1871-1937)

(Lord Rutherford of Nelson)

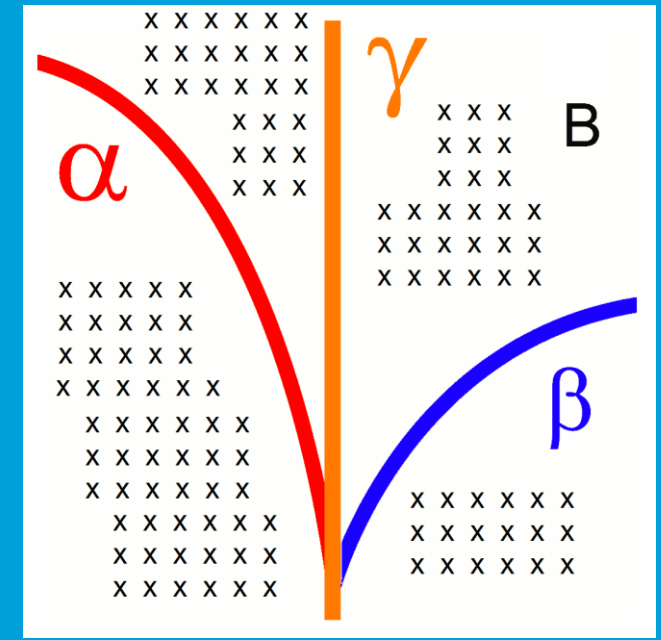
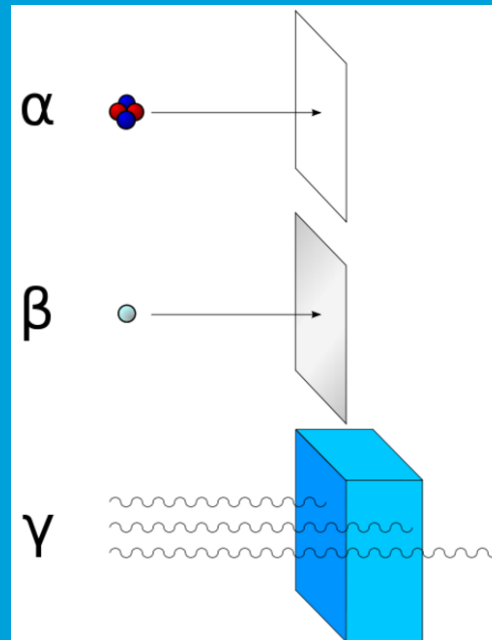
Természetes radioaktivitás:

α , β , γ
áthatolás, eltérülés

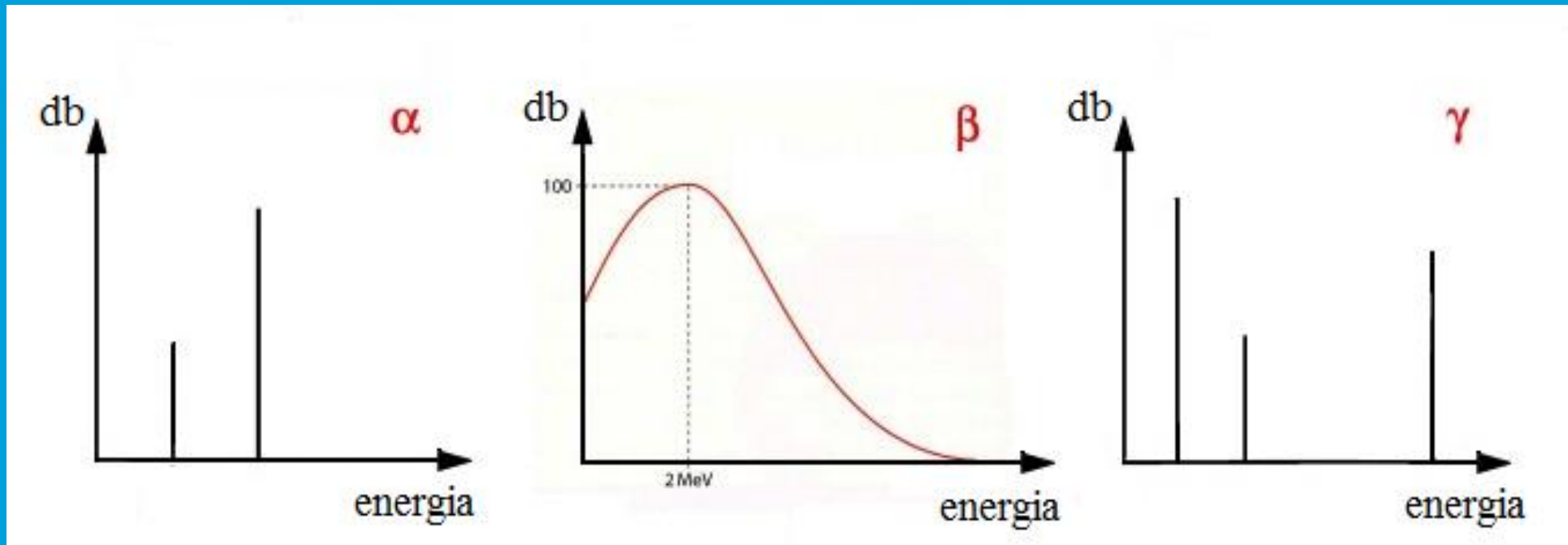
Kölcsönhatás: erős, gyenge
elektromágneses,
(gravitációs)

Ernest Rutherford (1871-1937). Nobel Prize for Chemistry in 1908.
Knighted in 1914, Order of Merit in 1924, Baron in 1931.

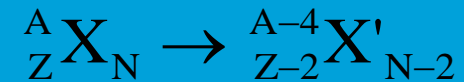
Energiaspektrumok

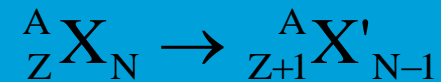
Bétabomlásnál változó energia: Chadwick 1914

Magok és bomlás

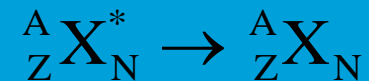
Alfabomlás

Bétabomlás

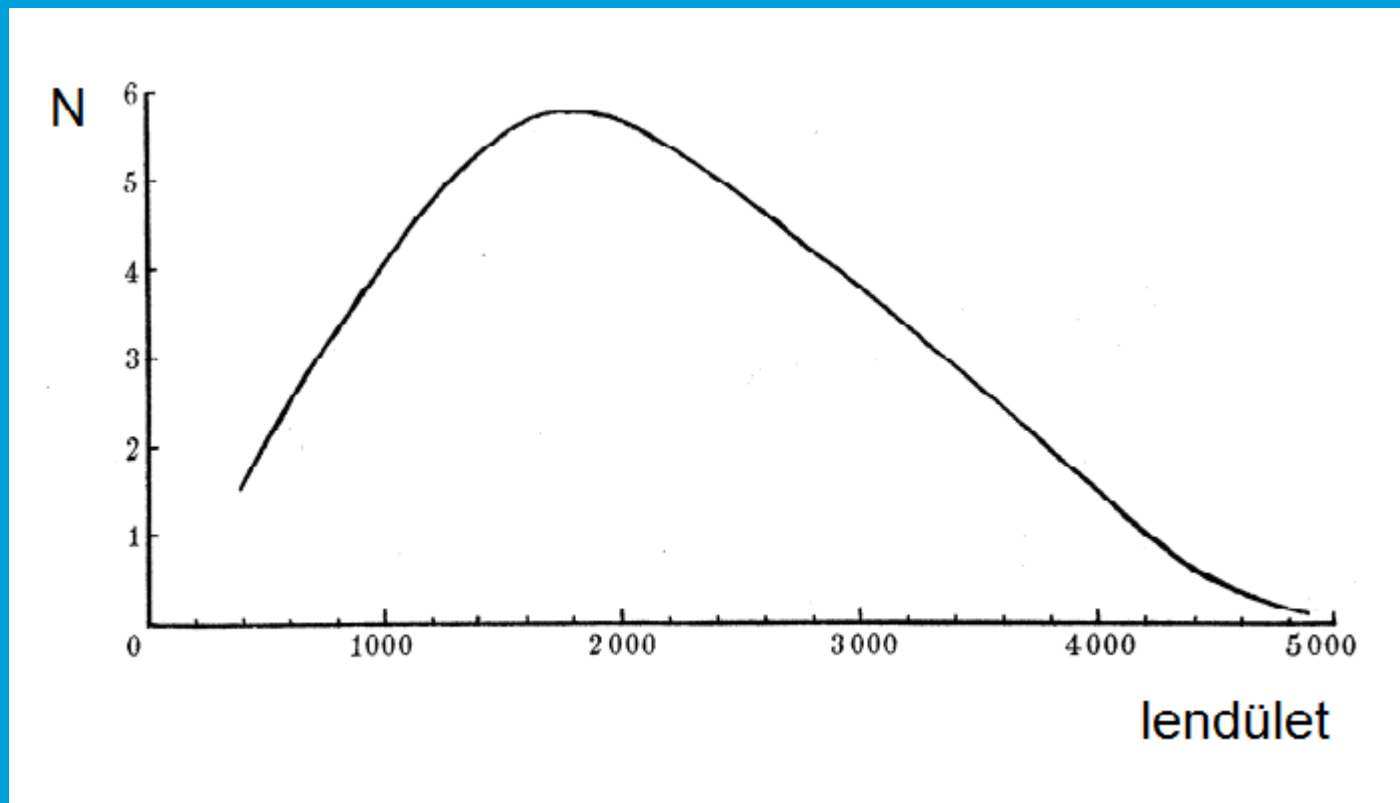
Gammabomlás

Ok: mélyebb energiájú állapot elérése

Lendületeloszlás

$$E_m = \frac{1}{2}mv^2 = \frac{p^2}{2m}$$

Problémák

Bétabomlás esetén nem marad meg:

– az energia

– a lendület

– a perdület

vagy valami kiutat kell találni

Pauli

1930

"Egy olyan részecskét feltételeztem, amelyet nem lehet detektálni"

Eredeti név: neutron

(1900-1958)

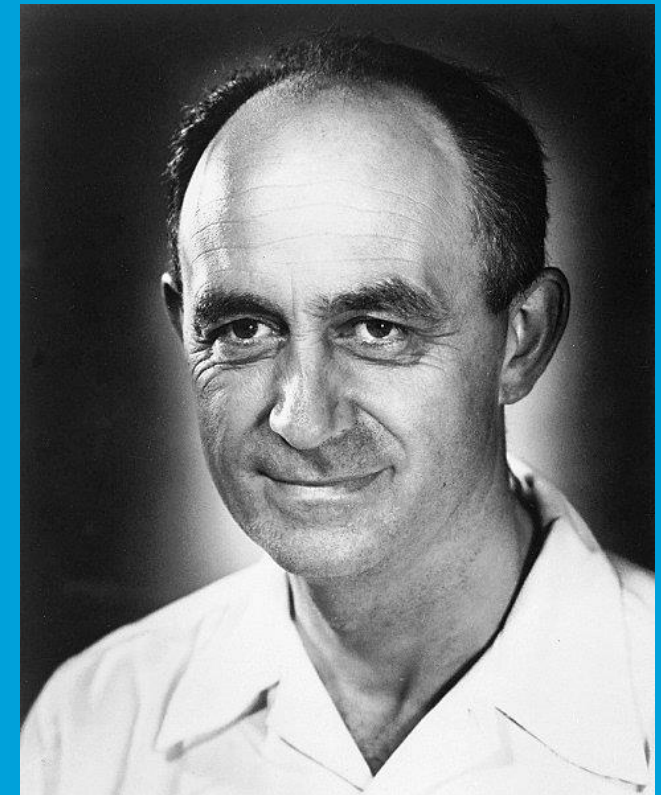
A névadó

E. Fermi: 1932

(Chadwick felfedezte a neutront.)

No, le neutrone di Chadwick sonno grande. Le neutrone di Pauli erano piccole; egli devono star chiamato neutrini.

(Nem. Chadwick neutronjai nagyok. Pauli neutronjai kicsik, ezeket neutrínóknak kellene nevezni.)

1934 a bétabomlás elmélete (nulla tömegű neutrínóval)

Folyamatok

$$n \rightarrow p + e^{-} + \bar{\nu}_e$$

$$p \rightarrow n + e^{+} + \nu_e$$

$$* n + \nu_e \rightarrow p + e^{-} *$$

$$n + e^{+} \rightarrow p + \bar{\nu}_e$$

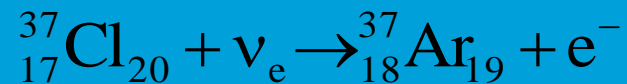
$$* p + \bar{\nu}_e \rightarrow n + e^{+} *$$

$$p + e^{-} \rightarrow n + \nu_e$$

A neutrínó detektálása

Bruno Pontecorvo:

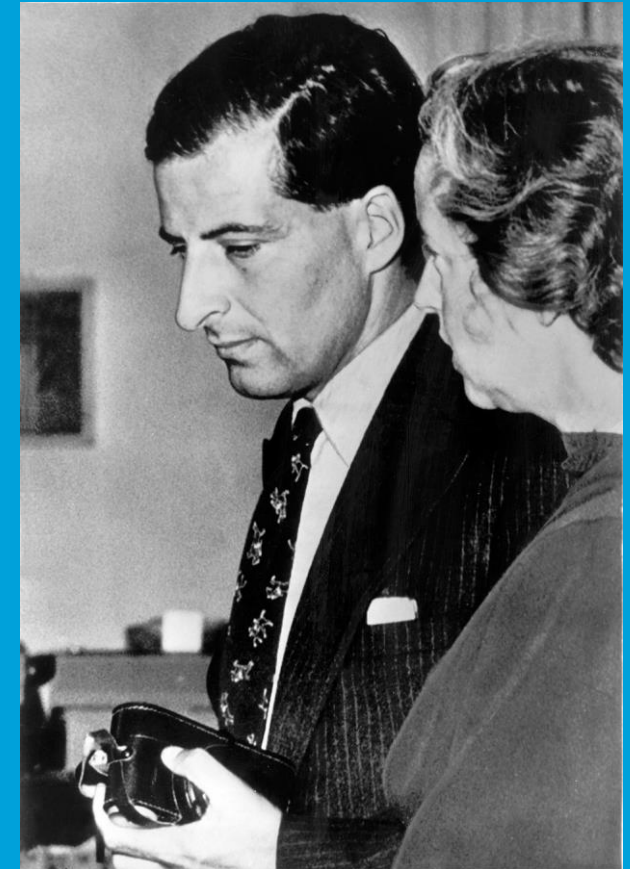
klór-argon módszer

A keletkező argon radioaktív, bétabomló,
felezési ideje:

$$T = 35 \text{ nap}$$

A klór pl. széntetrakloridban:

Roy (Raymond) Davis

Neutrínó detektálási kísérlet:

Brookhaven, Savannah River 1955
atomreaktorokban
4000 liter szén-tetraklorid

Negatív eredmény

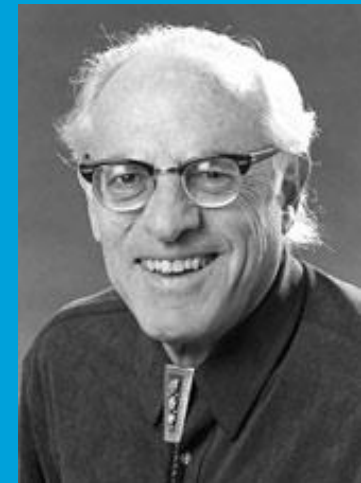
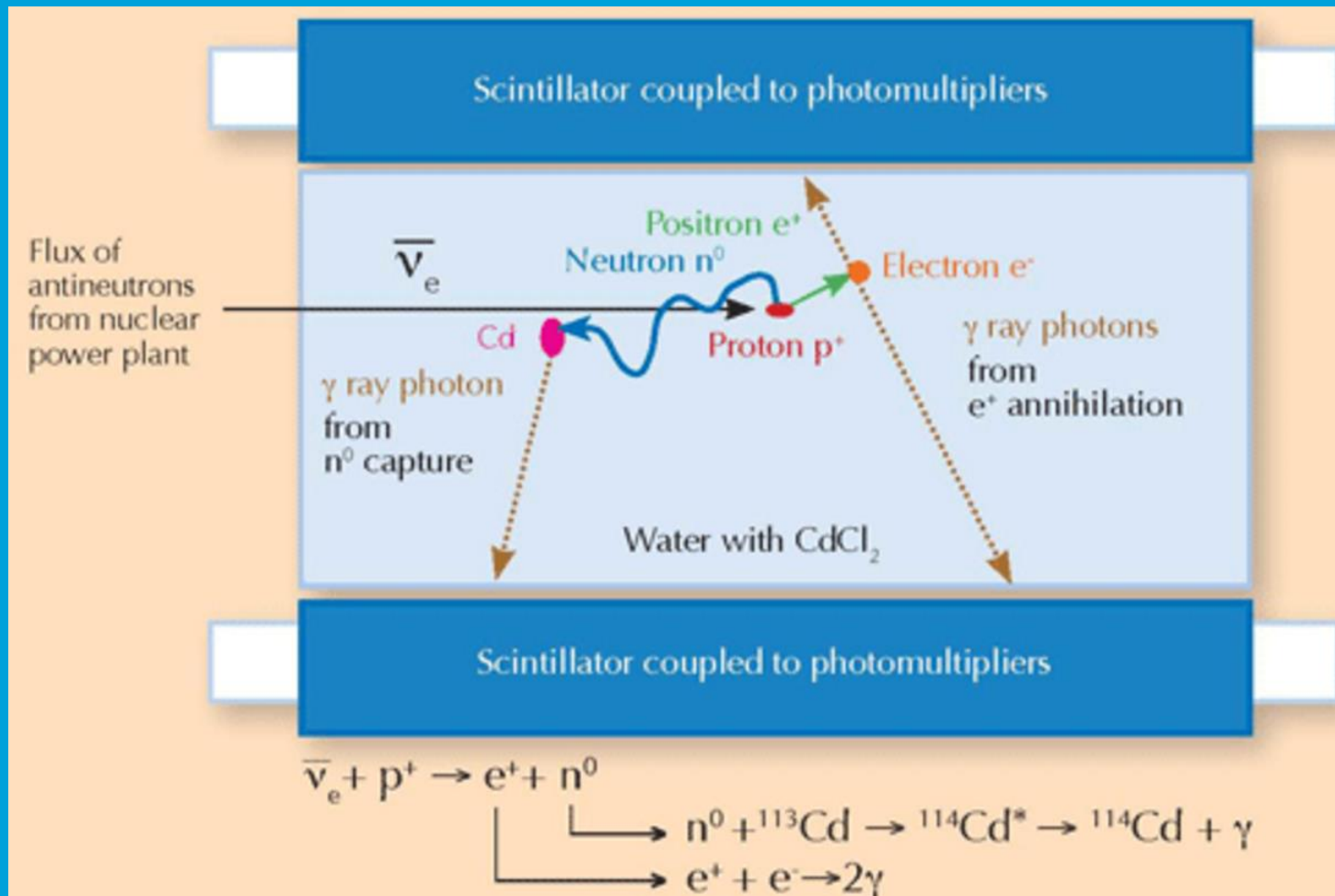
Ok: a reaktorból antineutrínók lépnek ki

(1914-2006)

Neutrínó – antineutrínó nem ugyanaz a részecske

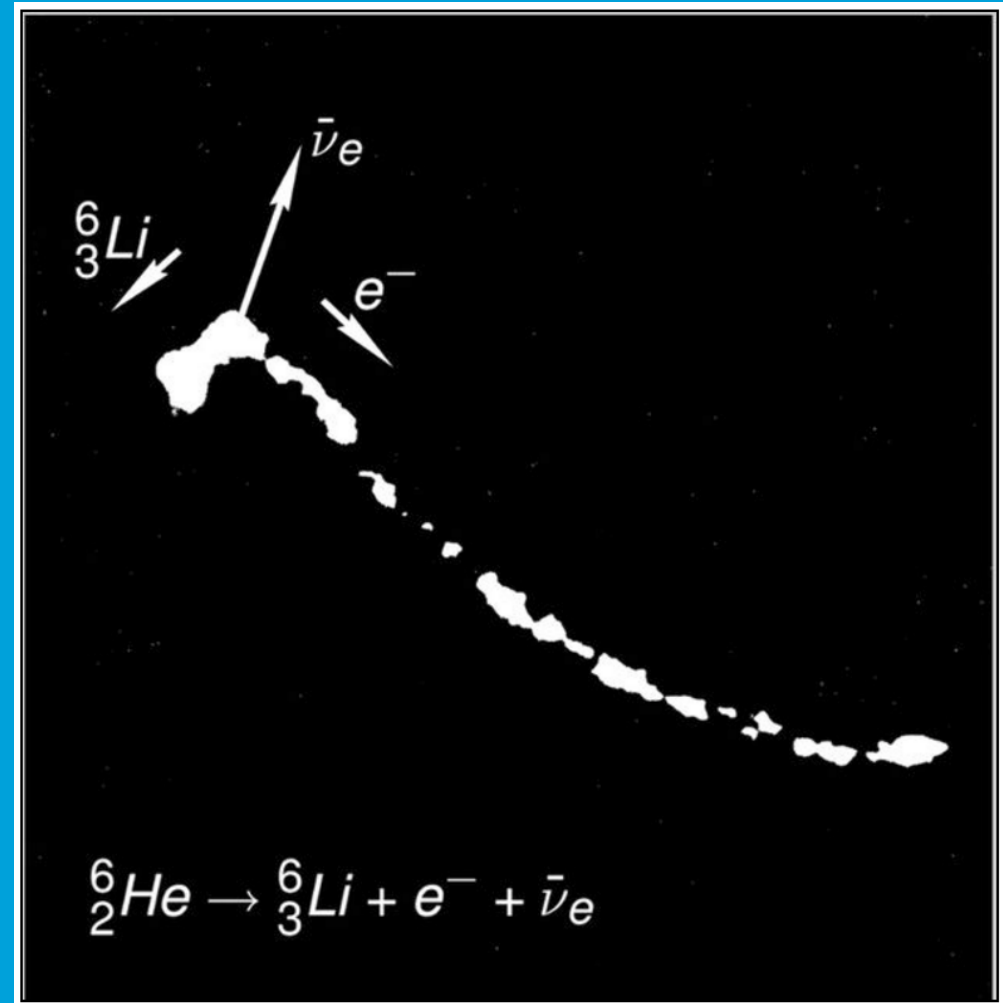
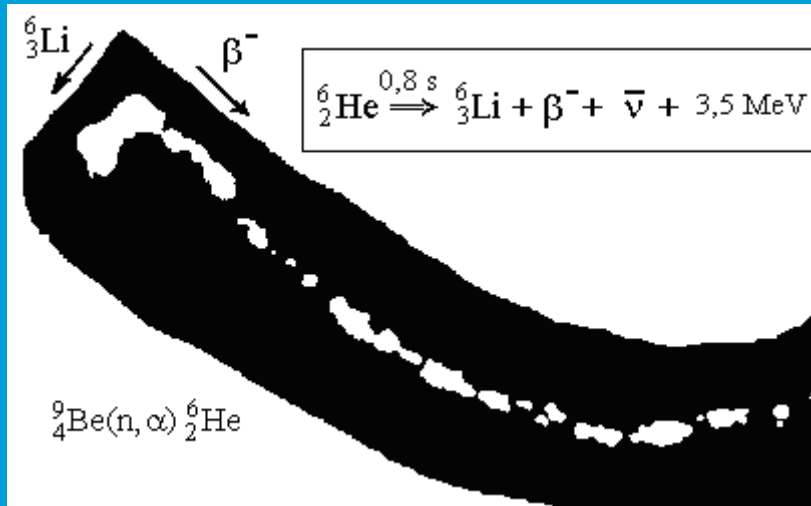
Reines-Cowan kísérlet

1956. július 20. Nobel-díj 1995: Reines

Magyar eredmény

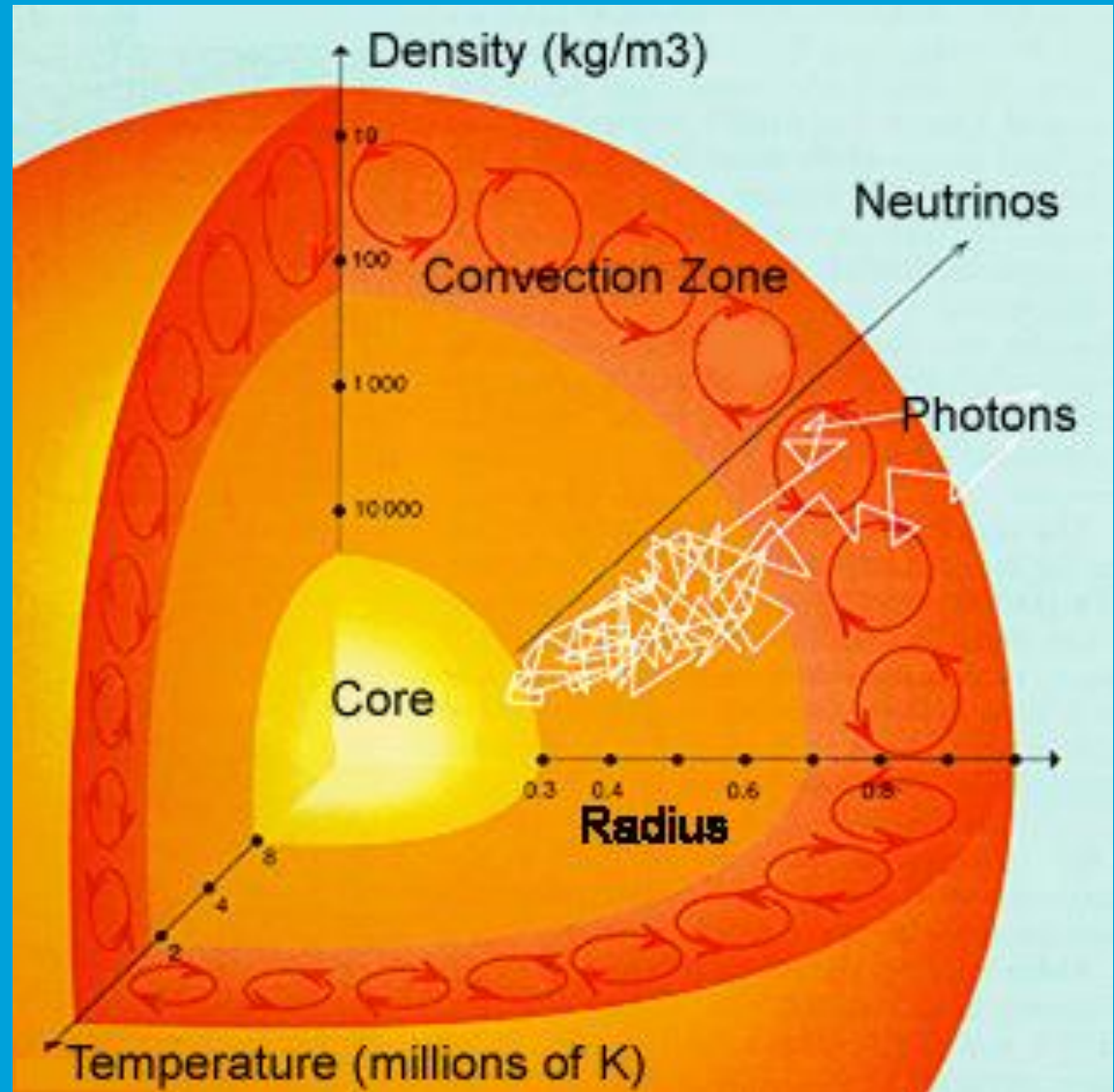
Szalay Sándor, Csikai Gyula Debrecen, 1956: ködkamrával visszalökődés

Napneutrínók

Foton: 100000 év

Neutrínó: azonnal

Napneutrínók

Roy Davis (Nobel-díj 2002), Homestake

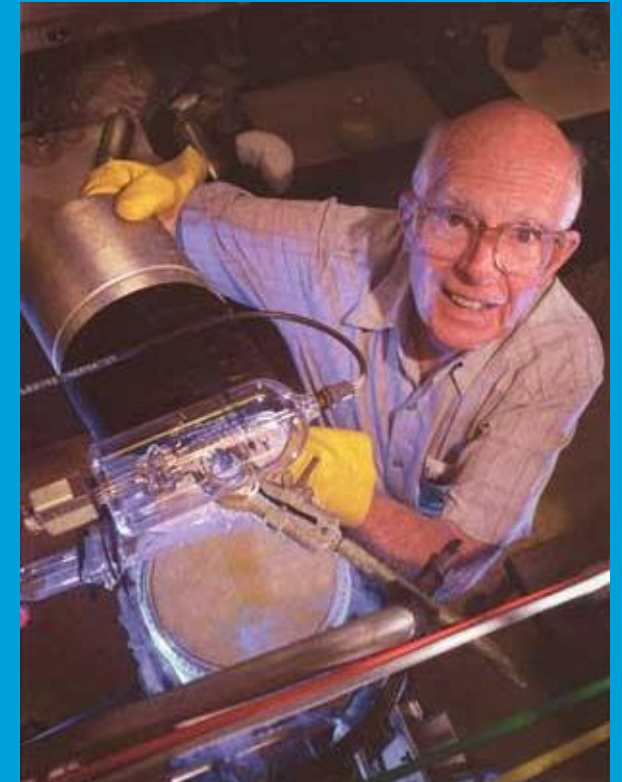
Bachall számítások

SNU a napneutrínó egység, a Napból érkező neutrínófluxus egysége a napneutrínó kísérletekben. Értéke:

$$10^{-36} \frac{1}{s}$$

vagyis a célatom ennyi neutrínót fog be másodpercenként, tehát: 10^{36} atom fog be egyet.
(W. Fowler)

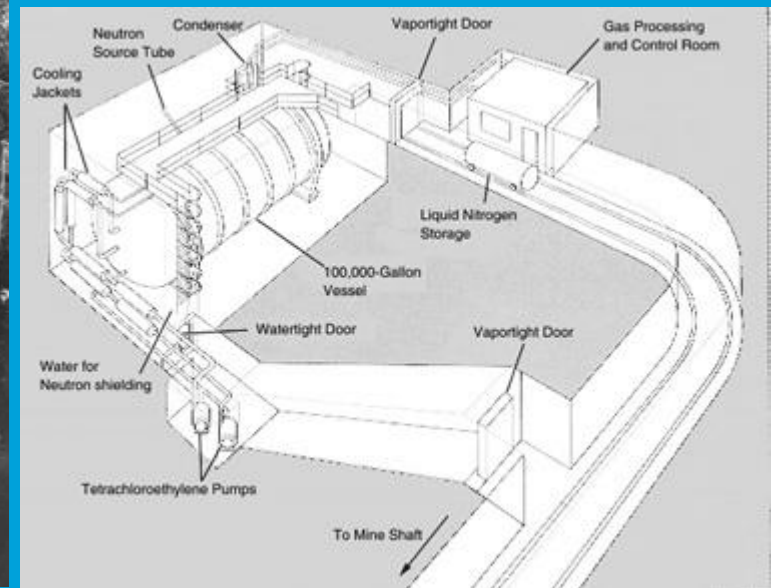
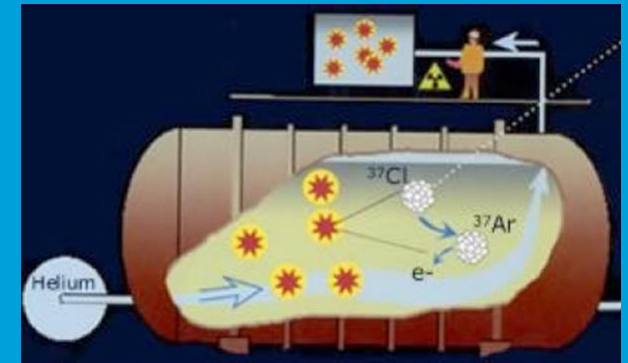
Napneutrínók kísérleti eredmény: 2,56 SNU, az elméleti 7,6 SNU helyett.
(csak harmadrész)

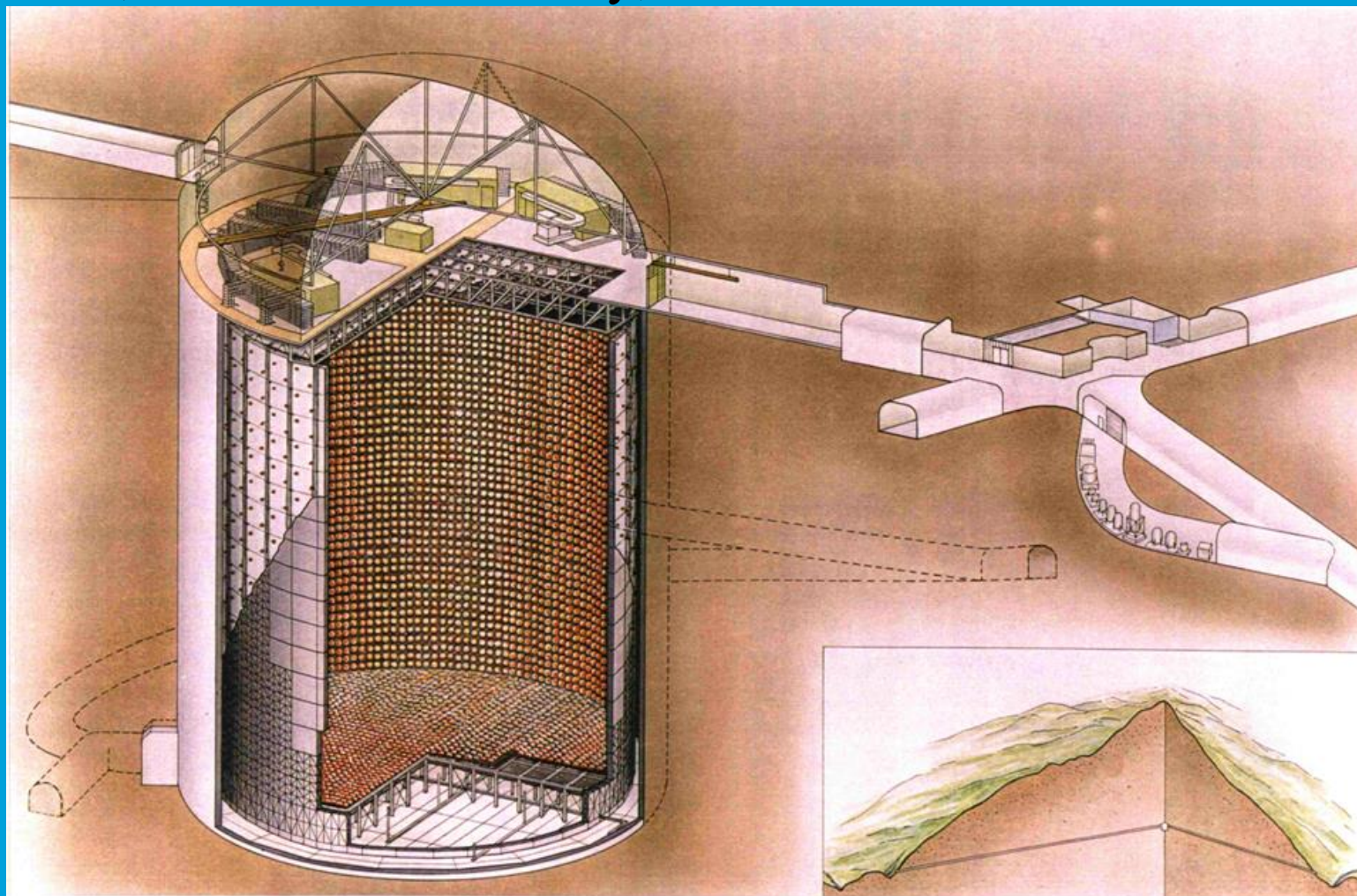
Homestake

Aranybányában, 1480 méter mélyen, 400 köbméter szén-tetraklorid

Kamioka, Kamiokande (Japán)

11 146 PMT, Ø39 m × 42 m tartály, 50 000 t tiszta víz

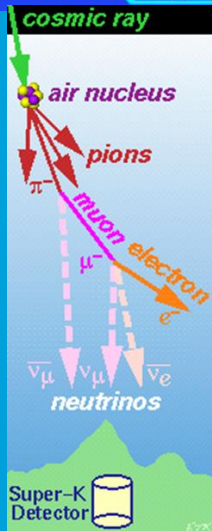
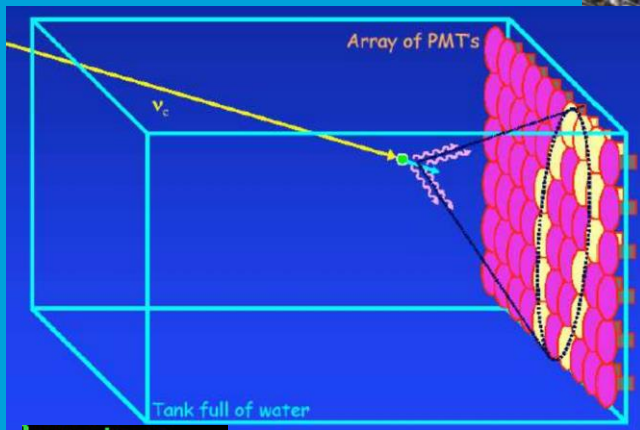
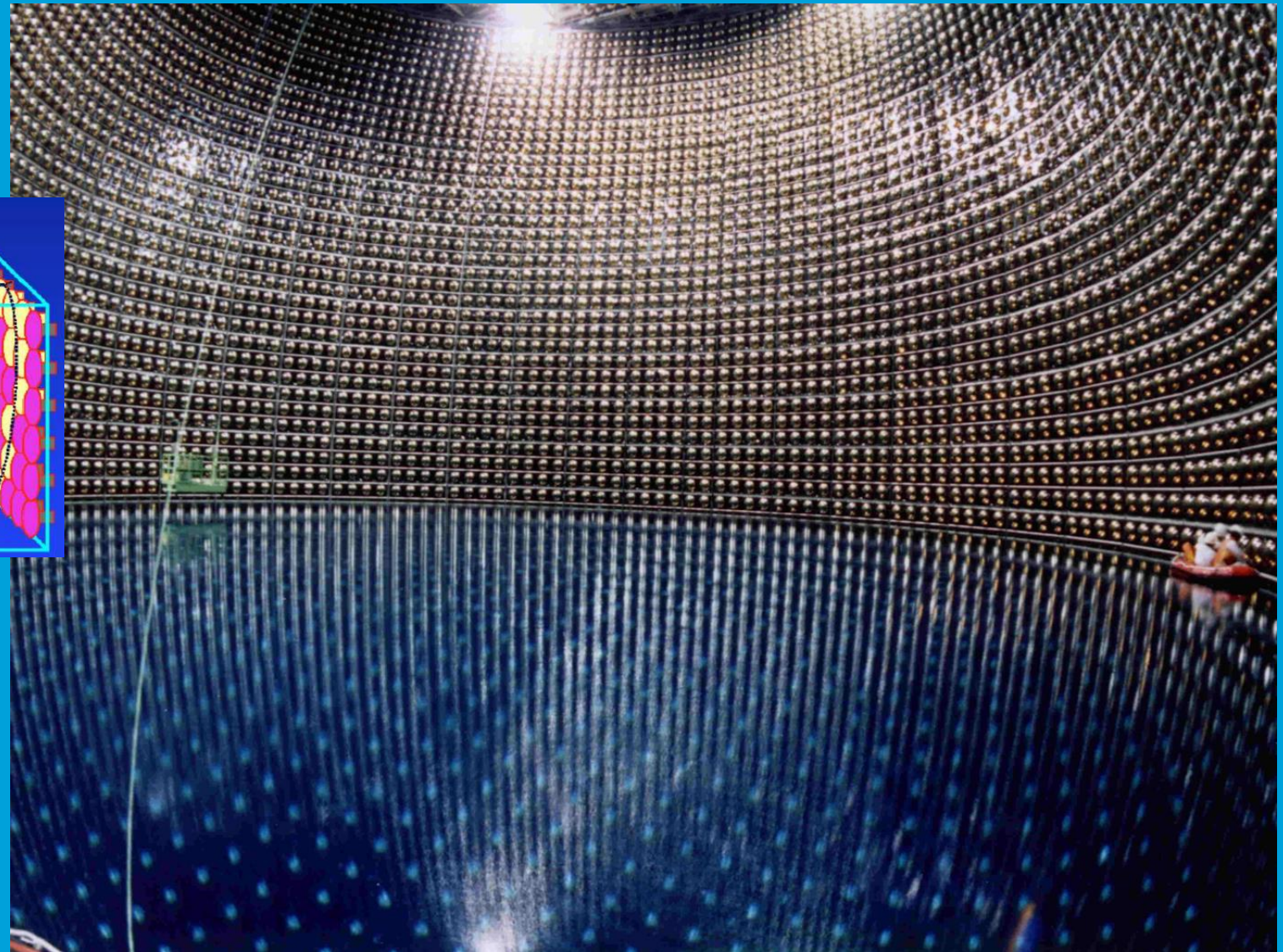

SUPERKAMIOKANDE INSTITUTE FOR COSMIC RAY RESEARCH UNIVERSITY OF TOKYO

NIKKEN SEKKEI
JAPAN'S ARCHITECTURAL ENGINEERS

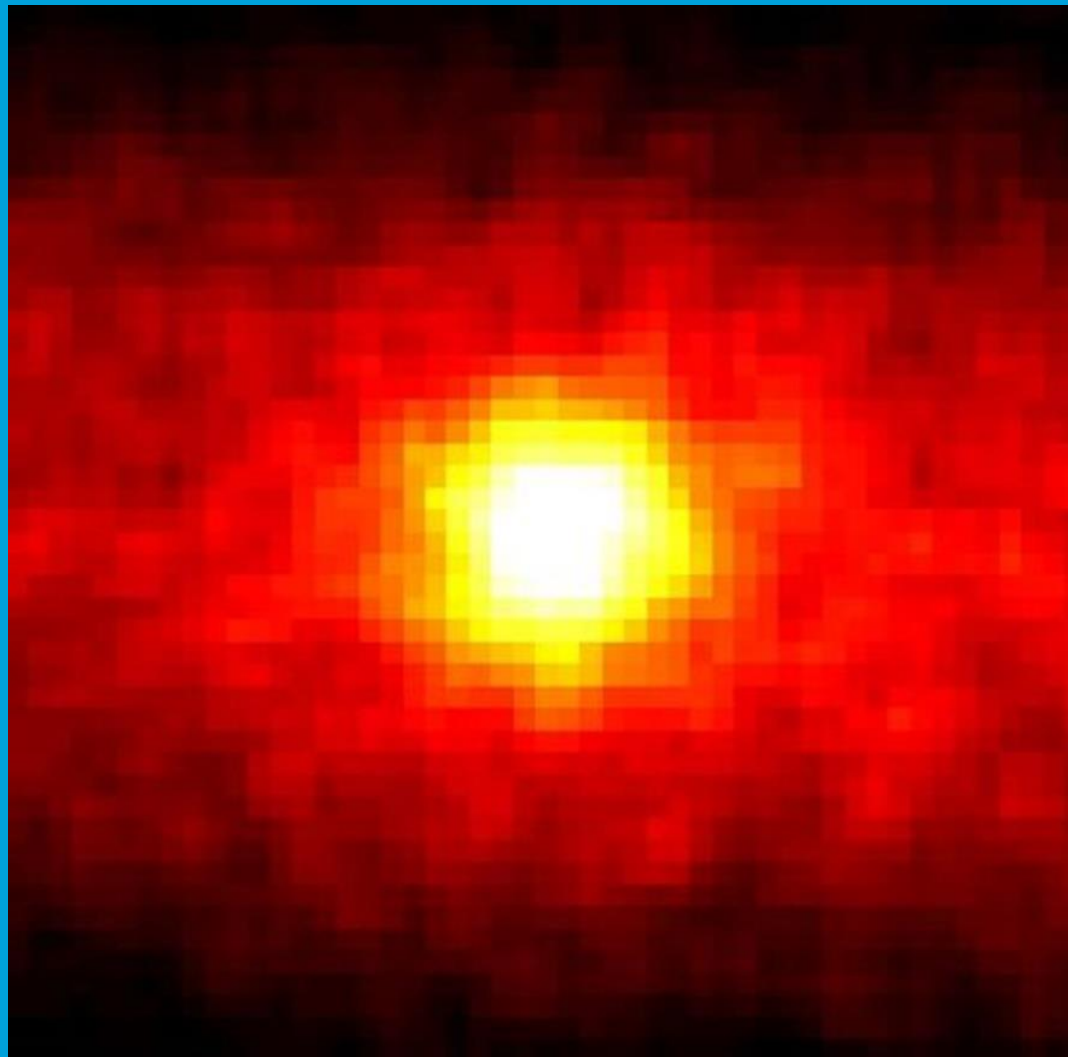
A Cserenkov-sugárzás

Energia, idő,
irány is
meghatározható.

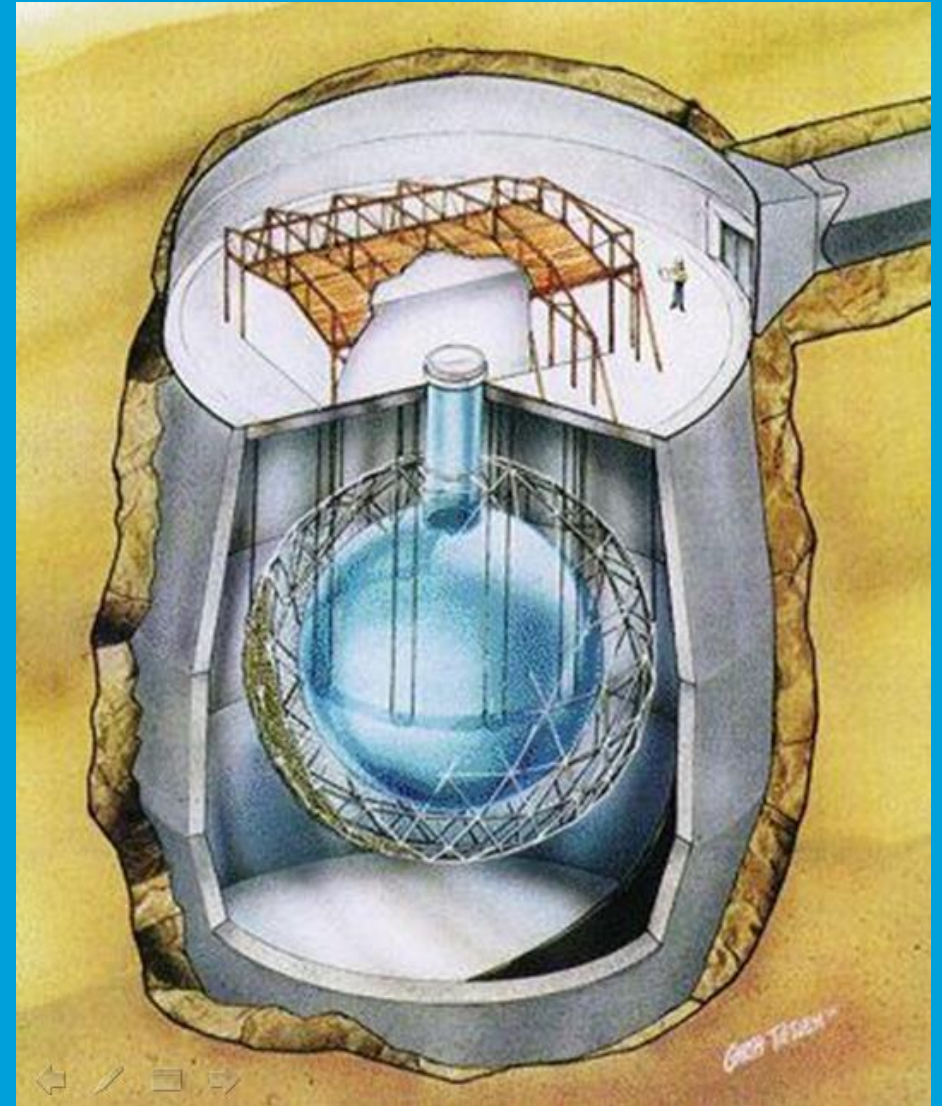
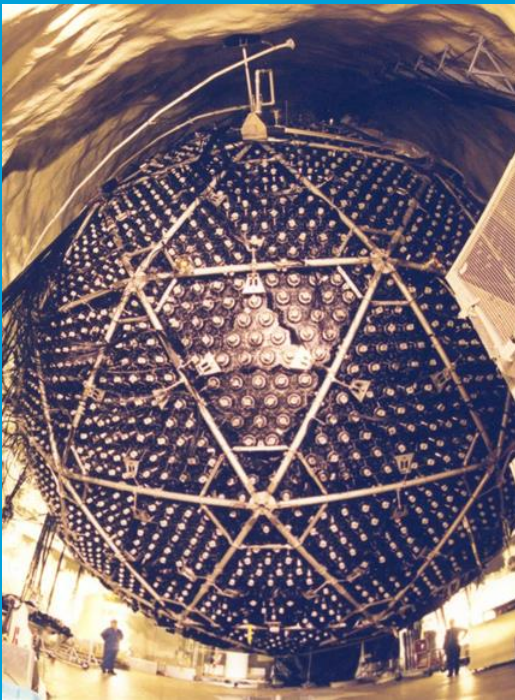
Neutrínócsillagászat

1998. június 5.
Super Kamiokande
a Nap képe

Sudbury Neutrino Observatory

Ontario, Canada 2265 méter mélyen,
9600 PMT (photomultiplier tubes)
SNO, gránitos gabbró kőzet
SSM Standard Solar Model
Nehésvíz 1000 tonna + 1700 tonna belül
+ 5300 tonna körülötte

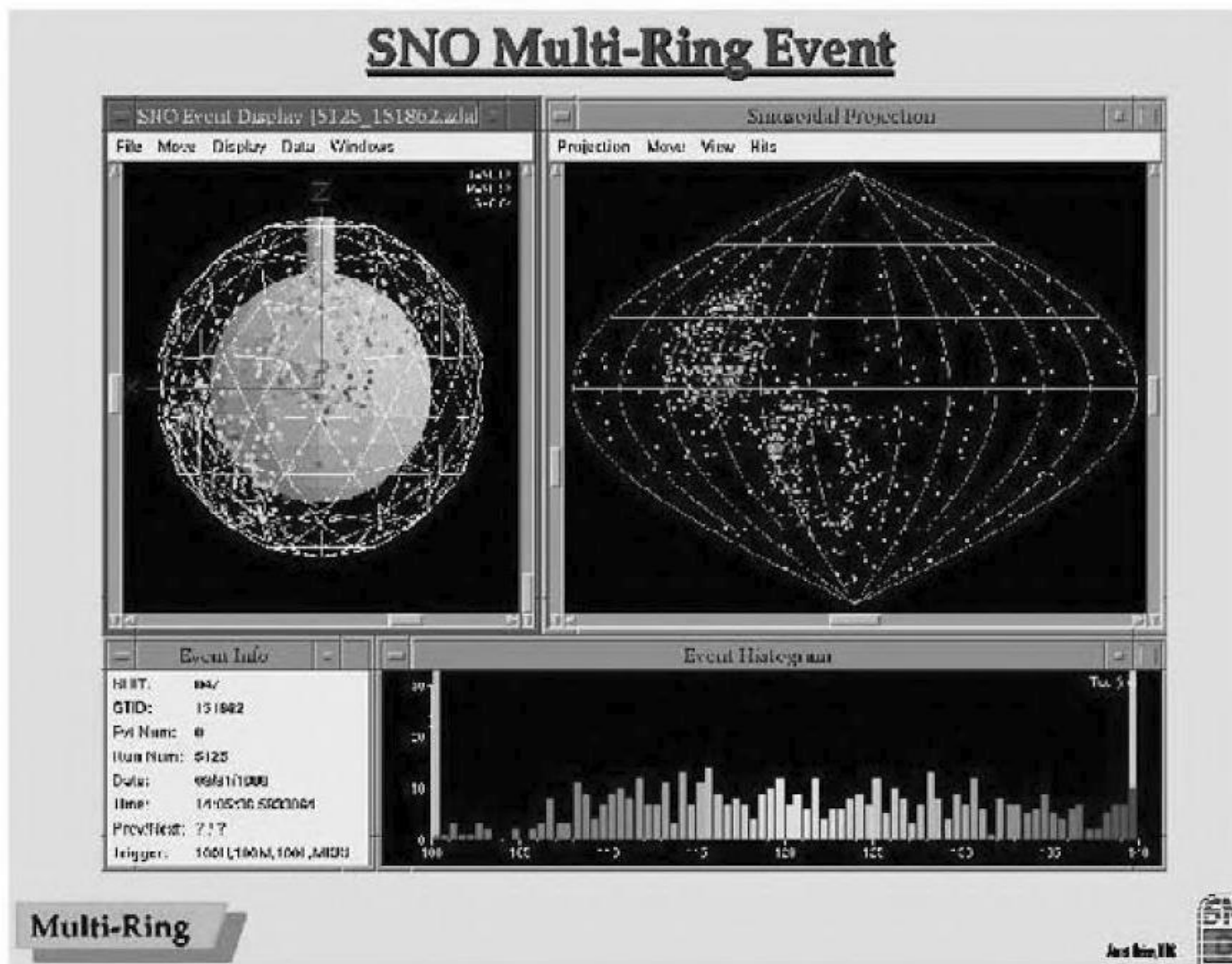

Figure 4.22: An event display from SNO showing the ring of PMT's that have received hits from the Cherenkov radiation originating in the heavy water. (Courtesy SNO collaboration.)

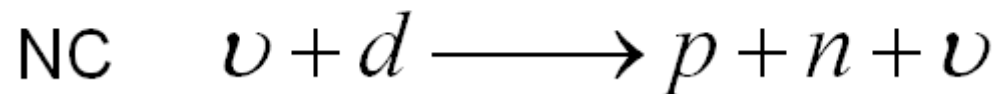
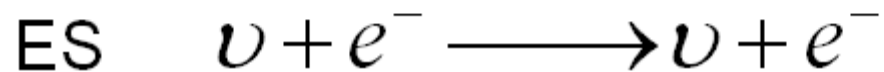
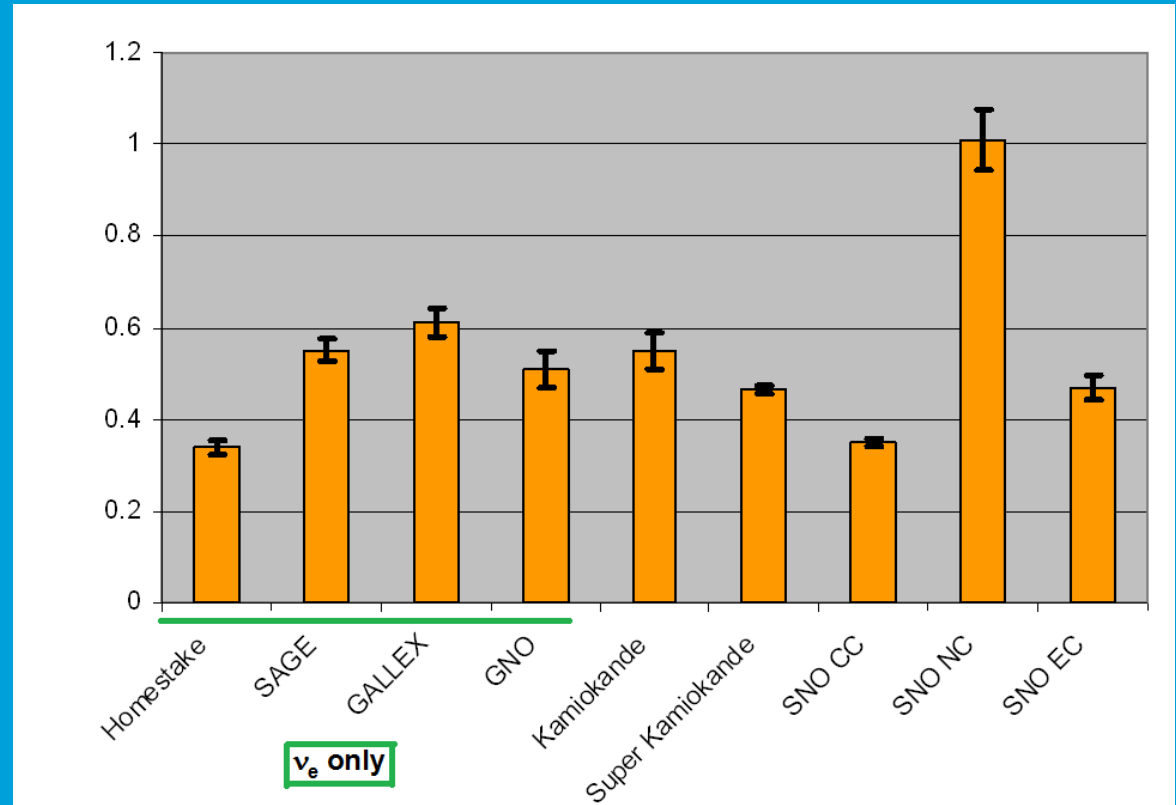
A rejtély megoldása

ES (elastic scattering)
rugalmas szóródás

NC (neutral current) semleges
gyenge áram

CC (charged current) töltött
gyenge áram

NC zamatfüggetlen

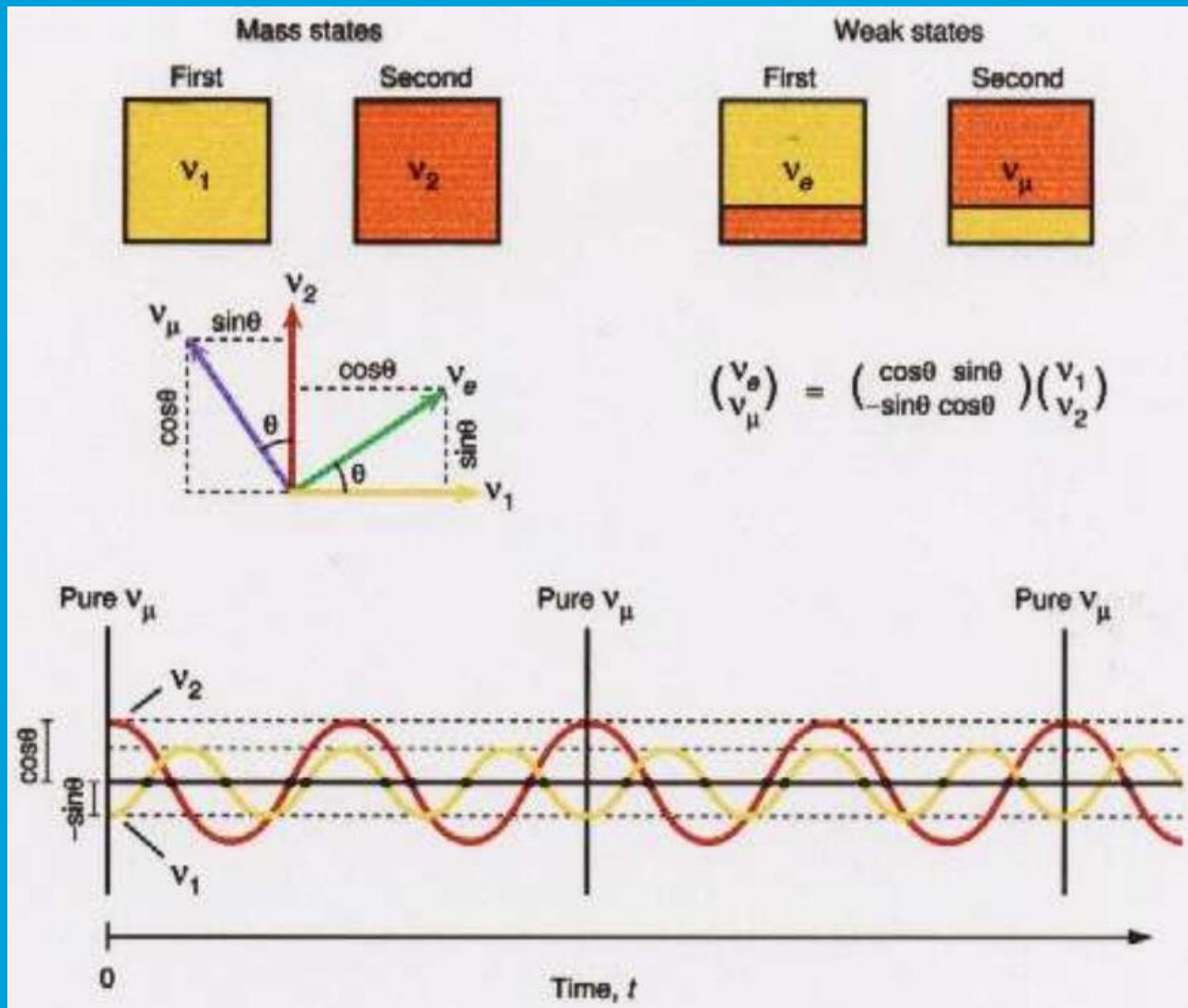
Neutroszcilláció

Eredeti gondolat:

B. Pontecorvo 1957,
1963

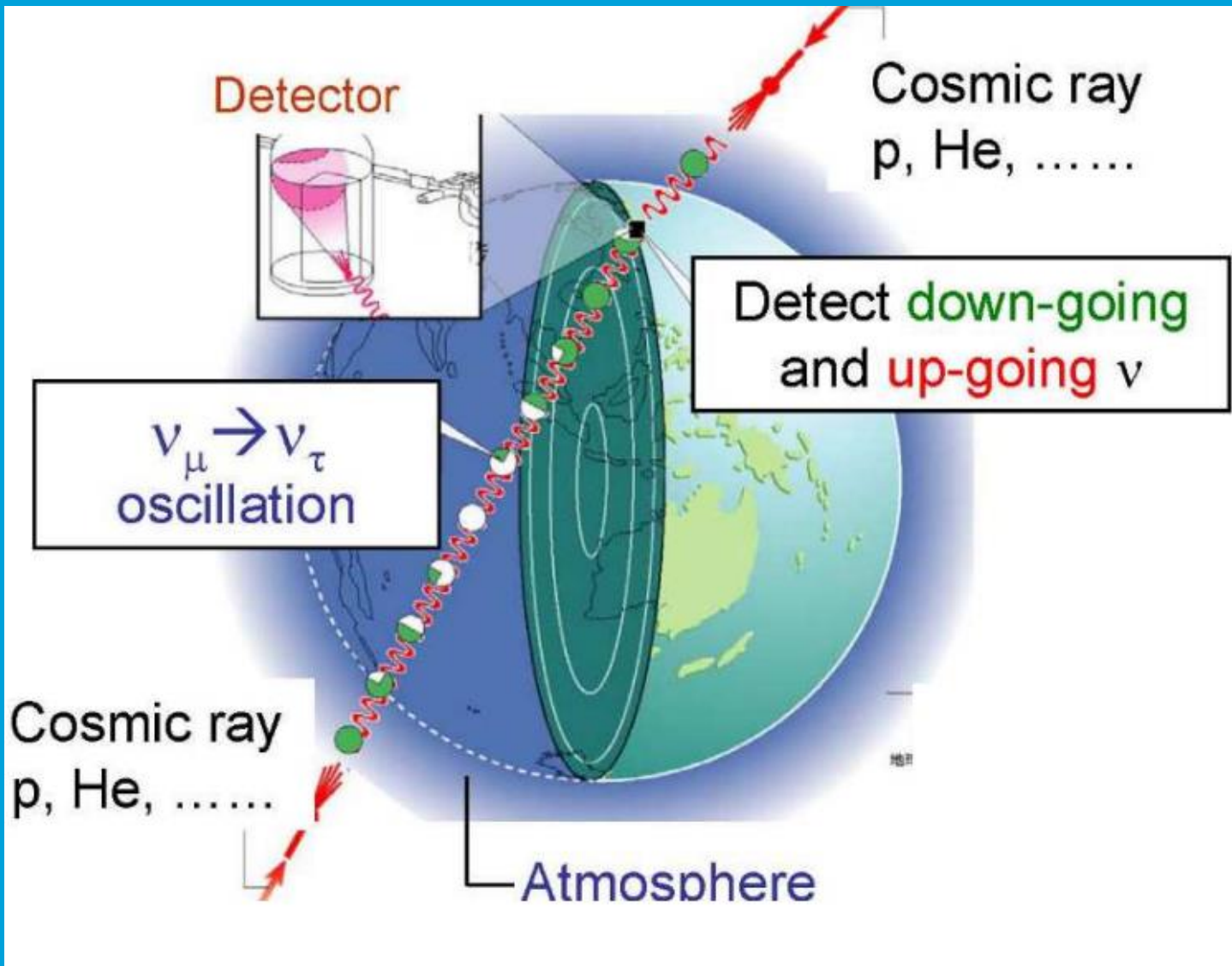
Bizonyítás L. Lederman

ν_{μ}

Légköri neutrínók

Arány: a
légkörből, arány a
Földön keresztül
Nobel –díj 2002
Masatoshi Koshiba

Nobel-díj: a neutrínó oszcilláció

The Nobel Prize in Physics 2015

Photo: A. Mahmoud

Takaaki Kajita

Prize share: 1/2

Photo: A. Mahmoud

Arthur B. McDonald

Prize share: 1/2

The Nobel Prize in Physics 2015 was awarded jointly to Takaaki Kajita and Arthur B. McDonald *"for the discovery of neutrino oscillations, which shows that neutrinos have mass"*

A neutrínók zamatváltozásának a lehetőségét, azaz a neutrínóoszcillációt azóta tárgyalják, mióta a neutrínókat kísérletileg felfedezték 1956-ban. De csak két, az ezredforduló körüli felfedezés igazolta a neutrínóoszcilláció tényleges létezését:

– 1998-ban a Neutrino'98 nemzetközi neutrínó konferencián a Takaaki Kajita (Super-Kamiokande Collaboration) által bemutatott adatok azoknak a müonneutrínóknak a légköri eltűnését mutatták, amelyek a kozmikus sugárzás légkörrel való kölcsönhatásában keletkeztek és haladtak a kiindulási ponttól a detektorig.

–2001/2002-ben az Arthur B. McDonald által vezetett a Sudbury Neutrínó Observatory (SNO) Collaboration részéről közzétett egyértelmű bizonyítékok a Naptól származó

elektron-típusú neutrínóknak müon- vagy tauneutrínókká történő átalakulására.

+

Köszönöm a figyelmet!

A Standard Modell

